

Περιβάλλοντα μάθησης μέσα και έξω από το σχολείο

Αγαπητές κυρίες αγαπητοί κύριοι

Η έννοια του μαθησιακού περιβάλλοντος αναφέρεται σε όλα τα στοιχεία και τις συνθήκες που επηρεάζουν τη διαδικασία της μάθησης. Αυτό το περιβάλλον δεν περιορίζεται μόνο στο φυσικό ή ψηφιακό πλαίσιο, αλλά περιλαμβάνει και κοινωνικούς, συναισθηματικούς και ψυχολογικούς παράγοντες που αφορούν τη σχέση του μαθητή με το περιβάλλον του και τον εκπαιδευτικό.

Δομικά στοιχεία του περιβάλλοντος μάθησης

Βασικά χαρακτηριστικά του μαθησιακού περιβάλλοντος είναι καταρχήν φυσικός χώρος και περιλαμβάνει την αίθουσα, τα υλικά και τους πόρους που είναι διαθέσιμοι στους μαθητές (π.χ. βιβλία, υπολογιστές, εργαστήρια, ακόμη και την αυλή του σχολείου). Είναι γνωστό ότι ένας οργανωμένος και άνετος χώρος μπορεί να βοηθήσει στην καλύτερη συγκέντρωση και απόδοση.

Για το σύγχρονο σχολείο σημαντικός είναι και ο αποκαλούμενος ψηφιακός χώρος, καθώς με την πρόοδο της τεχνολογίας, το μαθησιακό περιβάλλον επεκτείνεται, για να μην πω, στηρίζεται όλο και περισσότερο και στον ψηφιακό τομέα, μέσα από τις εκπαιδευτικές πλατφόρμες, τις εφαρμογές και τα εργαλεία, που χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη της μάθησης.

Στο μαθησιακό περιβάλλον συμπεριλαμβάνω και τους κοινωνικούς παράγοντες: την ποιότητα της αλληλεπίδρασης μεταξύ μαθητών και δασκάλων, των μαθητών με τους συμμαθητές τους, όπως και των σχέσεων με άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας. Είναι γνωστό ότι ένα θετικό κοινωνικό περιβάλλον προάγει τη συνεργασία, την αλληλεγγύη, την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και τελικά την απόδοση τόσο των

εκπαιδευομένων όσο και των εκπαιδευτών. Άρρηκτα συνδεδεμένοι με τους κοινωνικούς είναι και οι συναισθηματικοί παράγοντες, καθώς η ψυχική κατάσταση του μαθητή, η αυτοεκτίμηση και τα κίνητρά του είναι σημαντικά για την αποτελεσματική μάθηση. Ένα υποστηρικτικό και ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον μπορεί να μειώνει το άγχος και να ενισχύει την εμπιστοσύνη και την αυτοεκτίμηση.

Κρίσιμο χαρακτηριστικό για το περιβάλλον είναι και η διδακτική προσέγγιση: οι μέθοδοι διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται και οι στρατηγικές που εφαρμόζονται για να ενθαρρύνουν τη μάθηση παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ποιότητα του μαθησιακού περιβάλλοντος. Είναι κρίσιμο και ίσως ζητούμενο το κατά πόσον αυτές επιτγχάνουν την εξατομίκευση της διδασκαλίας, την ενθάρρυνση της ενεργητικής μάθησης και την ανάπτυξη κριτικής σκέψης. Με τη μέθοδο διδασκαλίας είναι συνυφασμένες και οι στρατηγικές αξιολόγησης, καθώς η αξιολόγηση των μαθητών και η ανατροφοδότηση από τους δασκάλους είναι μέρος του μαθησιακού περιβάλλοντος και μπορεί να επηρεάσει την αυτοεκτίμηση και την πρόοδο των μαθητών.

Το μαθησιακό περιβάλλον είναι λοιπόν ένα σύνολο από υλικά, κοινωνικά και συναισθηματικά στοιχεία που συντελούν στην υποστήριξη της μάθησης και στην ανάπτυξη του μαθητή ως προσωπικότητας.

Τα περιβάλλοντα μάθησης περιλαμβάνουν όχι μόνον το παραδοσιακό σχολικό πλαίσιο αλλά και μια πληθώρα άλλων χώρων και καταστάσεων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη και την εκπαίδευση των μαθητών. Αυτά τα περιβάλλοντα διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: μέσα και έξω από το σχολείο.

Η μάθηση μέσα και έξω από τοσχολείο

Τα περιβάλλοντα μάθησης μέσα στο σχολείο περιλαμβάνουν τα παραδοσιακά και πιο οργανωμένα περιβάλλοντα μάθησης, που προορίζονται και εστιάζουν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Βασικά στοιχεία τους είναι οι αίθουσες διδασκαλίας και οι χώροι εκδηλώσεων, τα εργαστήρια, οι βιβλιοθήκες και τα πολυμέσα, όπως και οι αθλητικές εγκαταστάσεις. Μέσα σε αυτά λαμβάνει χώρα η διδασκαλία και η μάθηση σύμφωνα με τα εγκεκριμένα σχολικά προγράμματα. Η μάθηση υποβοηθείται μέσα από την αλληλεπίδραση μεταξύ δασκάλων και μαθητών, ενώ τα μαθήματα περιλαμβάνουν κατά κύριο λόγο θεωρητικές γνώσεις.

Δεν θα πρέπει βέβαια να ξεχνάμε ότι η μάθηση στο περιβάλλον του σχολείου πέρα από τα υλικά ή τα οργανωτικά του στοιχεία χρωματίζεται έντονα και από κοινωνικοσυναισθηματικούς παράγοντες. Ένας θετικός και υποστηρικτικός σχολικός πολιτισμός για παράδειγμα, που προάγει την ενσυναίσθηση, την κοινωνική αλληλεπίδραση και τη συνεργασία συμβάλλει θετικότερα και στην ποιότητα της μάθησης.

Διάφορες θεωρίες μάθησης εδώ και χρόνια όμως τονίζουν την βελτίωση της μάθησης, όταν αυτή αναφέρεται σε αυθεντικές συνθήκες ή υλοποιείται σε χώρους της πραγματικής ζωής. Ο δάσκαλός μου μάλιστα Παναγιώτης Ξωχέλλης αναφέρει και τον όρο «σχολαιοποίηση της γνώσης», υπονοώντας ότι η γνώση που προσφέρεται στο σχολείο έχει περισσότερο ακαδημαϊκό χαρακτήρα και ελάχιστα πρακτικό ή εφαρμοσμένο. Την χαρακτηρίζει σχολειοποιημένη και λόγω του γεγονότος ότι η γνώση που προσφέρεται στο σχολείο είναι αναγκαστικά πιο συνοπτική και απλουστευμένη σε σχέση με την αυθεντική επιστημονική γνώση. Επιπλέον οδηγεί και στα γνωστά λυπηρά φαινόμενα, όπου οι περισσότεροι μαθητές θεωρούν ότι μαθαίνουν κάτι

απλά για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σχολείου και να περάσουν τις εξετάσεις.

Δυστυχώς δεν είναι πολλοί οι εκπαιδευτικοί που καταφέρνουν να δείχνουν στους μαθητές τους από πού πηγάζει αυτή η γνώση, σε τί μπορεί να χρησιμεύσει ή να εφαρμοστεί. Χάρηκα ιδιαίτερα που πριν από λίγα χρόνια ο φίλος μου Μπάμπης Λεμονίδης εξέδωσε ένα βοήθημα για τη διδασκαλία μαθηματικών με τίτλο «Μαθηματικά της φύσης και της ζωής». Μέσα από τις δραστηριότητες που προτείνει, επιχειρεί να δείξει τελικά στον μαθητή ότι τα μαθηματικά είναι βγαλμένα από την ζωή και βέβαια για την ζωή. Δυστυχώς οι περισσότεροι διδαχθήκαμε μαθηματικά ως ένα πνευματικό γύμνασμα είτε για να λύνουμε ασκήσεις είτε απλά για να περάσουμε τις εξετάσεις.

Μπορούν όμως και πρέπει να αξιοποιηθούν περιβάλλοντα μάθησης και έξω από το σχολείο. Στον παιδαγωγικό προβληματισμό αναδύεται η προτροπή για άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία και ένας άλλος καθηγητής Παιδαγωγικής ο Χρήστος Φράγκος εισηγούνταν το λεγόμενο «σχολείο γειτονιά». Έτσι ονόμαζε ένα σύγχρονο σχολείο, το οποίο όχι μόνο χωροταξικά εντάσσεται στη γειτονιά καταργώντας και τα κιγκλιδώματά του, αλλά το κυριότερο τα παιδιά του σχολείου με τους δασκάλους βγαίνουν στον πραγματικό κόσμο αλλά και εκπρόσωποι της κοινωνίας για παράδειγμα γονείς ή επαγγελματίες της περιοχής μπαίνουν στο σχολείο και συμπράττουν στην μαθησιακή διαδικασία.

Η μάθηση δεν περιορίζεται μόνο στο σχολικό περιβάλλον αλλά πολλά μαθησιακά ερεθίσματα προέρχονται από την καθημερινή ζωή και άλλες δραστηριότητες εκτός του σχολείου. Αυτό το περιβάλλον είναι περισσότερο πλούσιο και ποικίλο και μπορεί να συμπεριλαμβάνει το οικογενειακό περιβάλλον, καθώς οι γονείς και οι κηδεμόνες μπορούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των πρώτων εμπειριών

μάθησης, ενθαρρύνοντας την περιέργεια, την αναγνωρισιμότητα της μάθησης μέσω παιχνιδιού, αλλά και την υιοθέτηση αξιών και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Μπορούν επιπλέον να εμπλακούν ενεργά και στις δραστηριότητες του σχολείου είτε με εισηγήσεις τους είτε με τη συμμετοχή σε πρότζεκτ του σχολείου. Είναι πολύ επικοινωνιακή αυτή η επικοινωνία και ανταλλαγή με τον πραγματικό κόσμο καθώς, οι γονείς μπορούν να μεταφέρουν τα βιώματα και τις εμπειρίες ζωής τους.

Σε περιβάλλον πρόσφορο για μάθηση εκτός σχολείου περιλαμβάνεται και η κοινότητα με τους πολιτιστικούς οργανισμούς της. Μουσεία, μνημεία, βιβλιοθήκες, και πολιτιστικά κέντρα μπορούν να προσφέρουν ευκαιρίες μάθησης μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εκθέσεων και δραστηριοτήτων που προάγουν τη δημιουργικότητα και τη μάθηση με πρακτικό τρόπο.

Το φυσικό περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται το σχολείο μπορεί επίσης να αξιοποιείται με εκδρομές στη φύση, επισκέψεις σε εθνικά πάρκα κλπ. Ακόμη όμως και απλές δραστηριότητες όπως το περπάτημα, που συνδυάζεται με παρατήρηση της φύσης, μπορούν να προσφέρουν πλούσια μαθησιακή εμπειρία και να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες παρατήρησης, αναλυτικής σκέψης και εκτίμησης του φυσικού κόσμου.

Για το σύγχρονο σχολείο συγκαταλέγω σε αυτό το ευρύτερο περιβάλλον και τα ψηφιακά μέσα με τη δικτύωσή τους. Η μάθηση μέσω του διαδικτύου έχει ανοίξει νέες δυνατότητες για εξ αποστάσεως εκπαίδευση και την πρόσβαση σε διεθνείς πλατφόρμες και ανοιχτό περιεχόμενο. Έτσι μπορούν να πραγματοποιούνται μαθήματα ή πρότζεκτ με σύμπραξη σχολείων και τάξεων που βρίσκονται μίλια μακριά. Οι μαθητές μπορούν να συνεργαστούν με άλλους μέσα από διεθνείς και τοπικές κοινότητες, προκειμένου να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν έργα ή να συμμετάσχουν

σε κοινωνικές πρωτοβουλίες που ενθαρρύνουν τη μάθηση μέσω δράσης και αλληλεπίδρασης.

Στις νέες ψηφιακές δυνατότητες συμπεριλαμβάνω και τα εκπαιδευτικά βίντεο, τα παιχνίδια, τα προγράμματα και διάφορες εφαρμογές που είναι εξαιρετικά εργαλεία για τη μάθηση εκτός σχολικού πλαισίου. Καθώς κεντρικό θέμα του συνεδρίου μας είναι η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, θυμάμαι με χαρά ότι ένα από τα πρώτα ηλεκτρονικά παιχνίδια για τους τότε πρωτόγονους υπολογιστές ήταν το παιχνίδι «ο πάγκος με λεμονάδες ή αναψυκτικά». Το σενάριο του παιχνιδιού έδινε τη δυνατότητα στον παίκτη να στήσει έναν τέτοιο πάγκο σε κάποια παραλία και να επιχειρήσει να πουλήσει τα αναψυκτικά του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, λαμβάνοντας υπ όψιν διάφορους παράγοντες, όπως η ηλιοφάνεια και η θερμοκρασία ημέρας ή ώρας, να κάνει το εμπόρευσμά του ελκυστικό και να προβλέψει για προμήθειες.

Αργότερα χάρηκα πάλι που κατάλαβα από τον έφηβο γιο μου ότι μέσα στον κατακλυσμό από τα διαδικτυακά ψηφιακά παιχνίδια, που ως κύριο θέμα είχαν είτε το να κόβεις κεφάλια είτε το να ανατινάξεις ή το να κλέβεις, επιτέλους κάποιο παιχνίδι τους έβαζε στη θέση του κατασκευαστή είτε του επιθυμητού σπιτιού τους είτε κάποιας επιχείρησης είτε κάποιου χώρου παραγωγής τους. Ως μεγαλύτερο πλεονέκτημα βέβαια εύρισκα το γεγονός ότι τους έβαζε στη λογική του να μπορούν να σχεδιάσουν, να προβλέψουν, να οργανώσουν, να εκτελέσουν, και να αναπτύξουν παραπέρα και την επιχείρησή τους. Το θεώρησα ως μία όαση ειρήνης και πολιτισμού μέσα στον πολιτισμό της βίας και ανηθικότητας που δυστυχώς εγκαθίδρυσαν για λόγους εμπορικούς τα ψηφιακά παιχνίδια.

Ο εργασιακός χώρος ως περιβάλλον βιωματικής μάθησης

Βέβαια το πιο σημαντικό και επιδραστικό στην ετοιμασία του μαθητή για την επιχειρηματικότητα είναι η επαφή και η γνωριμία του με το εργασιακό περιβάλλον. Η προσπάθεια για εφαρμογή θεωρητικών γνώσεων σε πραγματικές συνθήκες στον επαγγελματικό τομέα δίνει στους μαθητές πρακτική εμπειρία και ενισχύει τις δεξιότητές τους.

Τα περιβάλλοντα μάθησης εντός και εκτός του σχολείου κανονικά αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλεπιδρούν. Η προσπάθεια για διασύνδεση αυτών των περιβαλλόντων ενισχύει την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς οι μαθητές μπορούν να εφαρμόσουν τις γνώσεις που αποκτούν στο σχολείο σε πραγματικές καταστάσεις και, αντίστροφα, να φέρουν τις εμπειρίες και τα μαθήματα από τον έξω κόσμο στο σχολικό περιβάλλον και να επιχειρήσουν να τα σημασιοδοτήσουν με όρους περισσότερο επιστημονικούς.

Στη σύγχρονη Παιδαγωγική, διακινείται όλο και περισσότερο η ιδέα του βιωματικού και διευρυμένου περιβάλλοντος μάθησης. Η διεύρυνση του περιβάλλοντος μάθησης, θεωρούν οι υποστηρικτές της, ότι ευνοεί και υποστηρίζει καταρχήν περισσότερο ολιστικές προσεγγίσεις των φαινομένων. Επιπλέον επισημαίνουν ότι τόσο η επιλογή των θεμάτων όσο και η μέθοδος επεξεργασίας τους πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, αλλά και τις επιδιωκόμενες δεξιότητες των μαθητών.

Η ιδέα του διευρυμένου και βιωματικού περιβάλλοντος μάθησης αναφέρεται σε μια προσέγγιση της εκπαίδευσης που επικεντρώνεται στην ανάπτυξη των μαθητών μέσα από τη συμμετοχή τους σε πραγματικές καταστάσεις και την ενίσχυση της μάθησης μέσω εμπειριών και πρακτικής εφαρμογής. Το "διευρυμένο περιβάλλον μάθησης" είναι φανερό ότι αναφέρεται στην επέκταση των ορίων της παραδοσιακής τάξης. Αυτό σημαίνει ότι η μάθηση δεν περιορίζεται μόνο σε στεγανά,

παραδοσιακά εκπαιδευτικά πλαίσια, αλλά περιλαμβάνει εξωσχολικές δραστηριότητες, διαδραστικά μέσα, συνεργασία με την κοινότητα, αλλά ακόμα και διεθνείς συνεργασίες είτε δια ζώσης μέσα από ανταλλαγές είτε μέσα από τις πολύ διαδεδομένες πλέον ψηφιακές πλατφόρμες. Οι μαθητές μπορούν να διευρύνουν τα όρια της μάθησής τους μέσα από την συνεργασία τους με άλλους μαθητές, με άλλους δασκάλους, αλλά και το πιο ενδιαφέρον με διάφορους επαγγελματίες.

Αυτά τα διευρυμένα όρια μπορούν να είναι καρποφόρα όταν συνδυάζονται με την βιωματική μάθηση. Τη μάθηση δηλαδή που στηρίζεται στην αντιπαραβολή ανάμεσα σε αυτό που πιστεύουμε ή θεωρούμε ως αληθές και στα δεδομένα που βιώνουμε συμμετέχοντας σε πραγματικές καταστάσεις. Είναι περιττό να θυμίσω ότι καταρχήν ο J. Piaget μας υπέδειξε ότι από μικρά παιδιά έχουμε καθημερινά εκατομμύρια μικροκατακτήσεις, κάνοντας αντιπαραβολή ανάμεσα σε αυτό που πιστεύουμε και στα δεδομένα της εμπειρίας μας, και με αυτόν τον τρόπο οικοδομούμε τη γνώση μας, την αναδομούμε και τελικά κατανοούμε τον κόσμο. Όχι μόνο η σχολή του αλλά και κάθε σύγχρονη θεωρία μάθησης προτρέπει τους εκπαιδευτικούς να στηρίζονται στις διδακτικές προσεγγίσεις τους σε αυθεντικές καταστάσεις της πραγματικής ζωής.

Το σχολείο είναι γνωστό ότι με τα μαθήματά του προσφέρει μία διαμεσολαβημένη εικόνα της πραγματικής ζωής. Άλλο είναι για παράδειγμα να προσφέρει ένα θεωρητικό μάθημα για το τι είναι μια επιχείρηση, πώς την ξεκινά κάποιος, πώς την διοικεί και πώς την αναπτύσσει και άλλο είναι να βρεθούν οι μαθητές μέσα στην ίδια την επιχείρηση. Μέσα από παρατήρηση ή και ενεργό συμμετοχή θα τους δοθεί η ευκαιρία καταρχήν να συγκρίνουν αυτά που άκουσαν ως θεωρία με αυτά που βλέπουν στην πράξη.

Η αποτελεσματικότητα της βιωματικής μάθησης στηρίζεται στο γεγονός ότι επιτυγχάνεται καλύτερη μάθηση, όταν ο μαθητής εμπλέκεται ενεργά στη διαδικασία και δεν καλείται απλά να αναμασήσει θεωρητικές προτάσεις που δεν είναι πάντα ορατή η εφαρμογή τους. Η πορεία για την κατάκτησή της μπορεί να έχει δύο αντίστροφες κατευθύνσεις: με τη μία μπορεί ο μαθητής πρώτα να διδάσκεται κάτι θεωρητικά και μετά να βρίσκεται σε χώρο πρακτικής εφαρμογής, για παράδειγμα σε κάποιον επαγγελματικό χώρο ή επιχείρηση και να επιχειρεί να αναγνωρίσει στην πράξη αυτά που διδάχθηκε θεωρητικά. Η άλλη πορεία, η αντίστροφη, μπορεί να ξεκινάει από εμπλοκή και εμπειρία σε έναν χώρο εργασίας και στη συνέχεια να επιχειρεί ο μαθητής μέσα από γνώσεις μαθημάτων ή θεμάτων που προσφέρει το σχολείο να κατανοήσει αυτά που παρατήρησε και να τα εντάξει σε ένα πιο επιστημονικά θεμελιωμένο πλαίσιο. Είναι εύκολα ορατό ότι το άριστο είναι να δημιουργείται ένας κύκλος με επαναλαμβανόμενες εναλλαγές σχολικής θεωρητικής μάθησης και μάθησης που υλοποιείται στο φυσικό περιβάλλον για παράδειγμα κάποιας επιχείρησης.

Ένα διευρυμένο βιωματικό περιβάλλον μπορεί να δώσει την ευκαιρία στους μαθητές να αναπτύξουν διάφορες ικανότητες και δεξιότητες. Μπορεί να τους βοηθήσει να είναι έτοιμοι να αναλάβουν ευθύνες, αναπτύσσοντας δεξιότητες αυτονομίας και ανάληψης πρωτοβουλιών. Να τους βοηθήσει να μάθουν να παρατηρούν και να αναστοχάζονται, να μπορούν δηλαδή να σκέφτονται πάνω στην εμπειρία τους, να κατανοούν τι πήγε καλά και τι όχι, και να ενσωματώνουν αυτές τις γνώσεις στις μελλοντικές τους ενέργειες. Μέσα από πρακτικές εμπειρίες, μπορούν επιπλέον οι μαθητές αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης και επίλυσης προβλημάτων. Το σχολείο, αλλά και το συνδεδεμένο με αυτό διευρυμένο βιωματικό περιβάλλον, μπορούν επιπλέον να βοηθήσουν τον

μαθητή να αναπτύξει τις απαραίτητες δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας.

Τα μαθησιακά περιβάλλοντα πρέπει να δώσουν την ευκαιρία στον μαθητή να καλλιεργήσει και την δημιουργικότητά του. Να μπορεί καταρχήν να διακρίνει κενά ή ευκαιρίες που προσφέρει η αγορά, να μπορεί παραπέρα να αναπτύσσει καινοτόμες ιδέες που θα είναι ανταγωνιστικές και θα παραμένουν βέβαια ανταγωνιστικές με τη συνέπεια που θα επιδεικνύει στις υποχρεώσεις του. Άλλη σημαντική προσφορά του μαθησιακού περιβάλλοντος για την επιχειρηματικότητα είναι και η μύηση των μαθητών σε αρχές και ηθικούς κανόνες που διέπουν την επιχειρηματικότητα.

Σε ότι αφορά την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα και την σύνδεσή της με την δημιουργικότητα μου υπέδειξε πριν από λίγα χρόνια ένας νεαρός έλληνας που διαπρέπει στην Καλιφόρνια και μια άλλη ιδιότητα, αυτήν της ετοιμότητας για ανάληψη ρίσκου. Μας εξέπληξε μάλιστα ξεκινώντας την παρέμβασή του προς τελειοφοίτους ελληνικών λυκείων με την προτροπή «μην φοβάστε να αποτύχετε». Διηγούνταν ο ίδιος ότι πριν φτάσει στην θεαματική του επιτυχία είχε δύο παταγώδεις αποτυχίες. Αναγνώριζε βέβαια ότι το έδαφος των Ηνωμένων Πολιτειών είναι πιο πρόσφορο για επιχειρήσεις, καθώς οι αμερικανικές τράπεζες δεν τιμωρούν την αποτυχία, αρκεί να επανέλθει ο ενδιαφερόμενος με μια πειστική και μελετημένη πρόταση, σε αντίθεση βέβαια με τις ευρωπαϊκές τράπεζες οι οποίες σε καταδικάζουν σε περίπτωση αποτυχίας και σπάνια σου δίνουν μια δεύτερη ευκαιρία.

Αναφέρθηκα και προηγουμένως στο γεγονός ότι δραστηριότητες της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα υπαγορεύουν ολιστικές προσεγγίσεις. Οι ολιστικές προσεγγίσεις με τη σειρά τους υπαγορεύουν διεπιστημονικές και διαθεματικές προσεγγίσεις, ενώ αυτές οι

προσεγγίσεις υλοποιούνται σχεδόν αναγκαστικά στο πλαίσιο της διδασκαλίας και μάθησης σε ομάδες. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να επισημάνω μία κακή συνήθεια ελλήνων εκπαιδευτικών: η συνεργασία αφορά μόνον τους μαθητές, οι ίδιοι σπάνια δίνουν το καλό παράδειγμα συνεργαζόμενοι με συναδέλφους για τις διεπιστημονικές και διαθεματικές προσεγγίσεις τους.

Στο ερώτημα λοιπόν, αν απαιτείται η προσφορά εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και έξω από τον χώρο του σχολείου η απάντηση είναι σαφέστατα καταφατική. Εάν δεν το φροντίσει αυτό η ελληνική εκπαίδευση θα είναι σαν να επαναλαμβάνει το τραγελαφικό που είχε συμβεί πριν τριάντα χρόνια με αφορμή την εισαγωγή των υπολογιστών στα ελληνικά σχολεία και ανάγκαζε λόγω της ανέχειας τους δύσμοιρους καθηγητές Πληροφορικής να διδάσκουν τη δομή και λειτουργία τους ζωγραφίζοντας υπολογιστές στον πίνακα.

Στο ερώτημα, εάν απαιτείται να δημιουργηθεί εξειδικευμένο μάθημα και να ενταχθεί/προστεθεί στα ήδη υπάρχοντα μαθήματα, η απάντησή μου τείνει να είναι αρνητική. Δεν θεωρώ ότι είναι αναγκαίο και φοβούμαι ότι αντίθετα θα επιδεινώσει την κατάσταση στα ήδη υπερφορτωμένα ελληνικά σχολικά προγράμματα. Άλλωστε είναι γνωστό ότι στα μάτια των μαθητών οποιαδήποτε θεματική προσφερθεί ως «μάθημα» αρχίζει και αποκτά αρνητικά και απωθητικά χαρακτηριστικά. Η αποφυγή βέβαια της δημιουργίας ενός εξειδικευμένου μαθήματος δεν υπονοεί ότι η εκπαίδευση πρέπει να αφήσει τον μαθητή χωρίς εφόδια για έναν τόσο σημαντικό τομέα της ζωής του. Προκρίνω όμως την ένταξη θεμάτων που αφορούν την επιχειρηματικότητα σε ήδη υπάρχοντα μαθήματα, όπως και στα εργαστήρια δεξιοτήτων. Έτσι θα ικανοποιείται πιο φυσικά και το αίτημα για διεπιστημονικές/διαθεματικές προσεγγίσεις. Είναι επίσης γνωστό ότι αυτές οι προσεγγίσεις εμπλέκουν τους μαθητές με πιο

ευχάριστο τρόπο, όταν είναι παιγνιώδεις και όταν οι εκπαιδευτικοί που τις αναλαμβάνουν είναι εξοπλισμένοι με δεξιότητες εμψυχωτή ομάδων.

Γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρίες σχετικά με την επιχειρηματικότητα το άριστο θα ήταν να διατρέχουν όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ακόμη και στην προσχολική αγωγή μπορούν να προσφέρονται στοιχεία επιχειρηματικότητας, εννοείται βέβαια με τρόπο αναπτυξιακά κατάλληλο (developmentally appropriate), προσαρμοσμένο δηλαδή στην ηλικία και την ανάπτυξη των παιδιών. Στην προσχολική ηλικία για παράδειγμα, η έμφαση πρέπει να δίνεται σε θεμελιώδεις έννοιες και ικανότητες, όπως η συνεργασία, η υπευθυνότητα, η επίλυση προβλημάτων, η δημιουργικότητα, και η ικανότητα να παίρνουν πρωτοβουλίες. Με δραστηριότητες διάσπαρτες στις διαφορές τάξεις, τις βαθμίδες, αλλά και τα διάφορα γνωστικά αντικείμενα μπορεί το ελληνικό σχολείο να προσφέρει στον έλληνα μαθητή την ευκαιρία να ετοιμαστεί για το επαγγελματικό του μέλλον. Πρέπει ειδικότερα να τον βοηθήσει να κατανοήσει εγκαίρως ότι η σύγχρονη ζωή απαιτεί από τον ίδιο δημιουργικότητα και ανάληψη ρίσκου.

Θεωρώ ότι η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα αποτελεί μία από τις πιο απτές αποδείξεις ότι το εκπαιδευτικό σύστημα ανταποκρίνεται στην βασική του αποστολή, που είναι να προετοιμάζει τον μαθητή για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της κοινωνικής και επαγγελματικής του ζωής. Βέβαια η παρατηρούμενη αποξένωση του ελληνικού σχολείου από τον κόσμο της εργασίας με πλήγωνα πάντα, καθώς παρακολουθούσα τέσσερα ανίψια μου που τελείωσαν το σχολείο σε χώρες της αλλοδαπής να στέλνονται από τα σχολεία τους ήδη από τα μαθητικά τους χρόνια για να γνωρίσουν και να βιώσουν χώρους εργασίας και επιχειρήσεων. Εύχομαι να μεταστραφεί αυτή η κατάσταση και να το δω και για τα παιδιά που φοιτούν σε ελληνικά σχολεία.

Κλείνοντας θα ήθελα να συγχαρώ για τη διοργάνωση αυτού του συνεδρίου την εκλεκτή φίλη μου και διευθύντρια του Εργαστηρίου Επιχειρηματικότητας του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών κ. Κατερίνα Σαρρή και να την ευχαριστήσω για την πρόσκληση. Συμμετέχω δηλώνοντας την ένθερμη υποστήριξή μου στις προσπάθειες αυτής και των συνεργατών της

Κωνσταντίνος Μπίκος

Καθηγητής

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής ΑΠΘ

bikos@edlit.auth.gr